

Globalisering och demokrati

JONAS JOHANSSON
2001

Finns det ett samband?

Globalisering och demokrati

Finns det ett samband?

JONAS JOHANSSON

Innehåll

FÖRORD	6
INLEDNING	7
DEMOKRATI	9
Vad driver länders demokratisering?	9
Att göra demokrati mätbart	10
GLOBALISERING	12
Att göra globalisering mätbart: ett index	13
Urval och sammanställning av index	14
ANALYS	18
Globalisering och demokrati följs åt	18
Utvecklingsnivån nyanserar sambandet	19
Andelen faktiska demokratier visar effekten ännu tydligare	20
SUMMERING	22
ATT LÄSA VIDARE	23
NOTER	24

Förord

Debatten om globalisering handlar ofta om rika och fattiga. Kritiker menar att fattiga kommer i kläm när gränser öppnas och tullar avvecklas. Samtidigt har aldrig någonsin så många människor lyfts ur fattigdom som de senaste femtio åren, samma period som globaliseringen tagit fart på allvar.

Men globalisering handlar om mer än ekonomi. Den våg av teknologiska framsteg, öppnande av marknader och samarbete över nationsgränserna som pågår har än mer långtgående konsekvenser för människors liv och frihet.

Parallellt med globaliseringen har det skett ett enormt uppsving för den politiska friheten. På några få decennier har den liberala demokratin blivit en global moralisk norm. Toleransen för stater som inte respekterar grundläggande fri- och rättigheter minskar hela tiden.

För näringslivet är detta oerhört glädjande. En väl fungerande demokrati är en fundamental faktor för tillväxt och företagsamhet. Detta glöms ofta bort. Därför vill vi särskilt belysa sambandet mellan globaliseringen och spridningen av demokrati i denna rapport.

Det verkar rimligt att demokratin förstärks av den öppenhet mot omvärlden som globalisering-

en innebär. Det är dock skrämt med forskning på området. I brist på ordentliga studier används anekdotiska exempel som slagträ i den allmänna debatten.

Statsvetaren Jonas Johansson, verksam vid Lunds universitet, är en av de få som gått bortom de enskilda fallen och tittat på det generella sambandet. Den här rapporten bygger på hans forskning på området.

Johanssons slutsatser visar tydligt att folkstyret stärks när länder öppnar sig mot omvärlden. En naturlig tolkning av resultaten är att det friare informationsflödet som globaliseringen innebär gör det svårare för korrupta regimer att förtrycka sina medborgare utan att bli upptäckta. Handel mellan länder sprider kunskap. Handel leder också till välstånd, som i sig skapar ett politiskt medvetande och krav på inflytande.

Stockholm i november 2001

Allan Åberg

Ledare för Svenskt Näringslivs globaliseringsprojekt

Inledning

Förra året bestod världen av 190 internationellt erkända stater. Enligt forskningsinstitutet Freedom House var 44 procent av dessa demokratier, 25 procent uppenbara diktaturer och 31 procent delvis demokratiska. För tjugofem år sedan var fördelningen ur demokratisk synvinkel betydligt sämre (31, 37 respektive 32 procent). En närmare granskning av hur de regionala mönstren ser ut idag ger vid handen att den liberala demokratin nu utgör normen i såväl Europa som på de amerikanska kontinenterna samt i ökande grad även i Asien och Stillahavsområdet. Vad gäller det tidigare Sovjetunionen är bilden mer tydlig; i fråga om Afrika är demokratierna i minoritet och i Arabländerna är de helt frånvarande.

Det demokratiska styrelseskicket sprider sig – om än ojämnt – över världen och landvinnigarna de senaste tjugofem åren kan onekligen ses som ett exempel på politikens globalisering: en globalisering av den liberala demokratinormen. Detta perspektiv säger dock inget om hur och varför denna idéspridning sker. Svaret på dessa frågor får vi först om vi lämnar föreställningen att demokratisering *är* globalisering och istället ser till relationen i termer av orsak och verkan. Är det så att det finns andra globaliseringsprocesser som kan antas främja eller leda till inomnationell demokrati?

Slutsatsen i denna rapport är att det finns ett positivt samband. Tar vi ett mer samlat grepp på de företeelser som kännetecknar globaliseringen och väger samman ett antal representativa processer i ett globaliseringsindex är resultatet entydigt: globaliseringen bidrar till att fler av världens länder anammar det demokratiska styrelseskicket.

Det har gjorts väldigt få, om några, tidigare försök att systematiskt mäta globaliseringens omfattning och studera dess konsekvenser. Även om de statistiska mått vi har tillgång till är begränsade och aldrig till fullo kan fånga globaliseringens många dimensioner, bör vi inte avhålla oss från att försöka. Lyckas vi inte göra företeelsen mätbar kommer effekterna av globaliseringen att förbli otydliga och diskussionen grumlig. Genom att bryta lite ny mark och konstruera ett

globaliseringsindex är tanken att motverka detta.

Relationen mellan globalisering och demokrati kan diskuteras på ett närmast oändligt antal plan – något som gjort att debattörerna oftast talar förbi varandra i sin övertygelse om globaliseringens positiva eller negativa demokratiska konsekvenser. Till detta kommer att kraven på bevisföringen vanligen är lågt ställda och inte sällan vilar på närmast anekdotiska exempel. För att den pusselbit vi lägger här skall bli mer meningsfull finns det därför skäl att tydligt precisera vad vi studerar och vad vi gör anspråk på att kunna säga något om. Vi har redan avslöjat huvudresultatet men alla påståenden om hur saker och ting förhåller sig måste betraktas utifrån vägen fram till slutsatserna. Det finns inga sanningar som är oberoende av material och metod – samhällsvetenskapens viktigaste läxa. Vetenskapen är aldrig godtycklig, men alltid villkorad.

I denna rapport är intresset riktat mot vad som underlättar övergången från auktoritär till demokratisk regim. Föreställningen är att globaliseringen tillhör förklaringsfaktorerna och hypotesen är att verkningskraften är positiv. Ju mer globalisering, desto mer demokrati.¹ Formulerar vi det som en fråga är således syftet att studera i vilken utsträckning länders grad av demokrati kan förklaras av hur globaliserade de är. Tillvägagångssättet styrs av vår problemformulering som fordrar en bred systematisk jämförelse av många länder samtidigt. De som ingår i undersökningen är diktaturer och länder där det demokratiska styrelseskicket är instabilt eller nyvunnet. Avgränsningen beror på att vi måste ta hänsyn till utgångsläget för att jämförelsen skall bli meningsfull.

Studien förutsätter således att vi kan tillgodose en rad krav innan det överhuvudtaget finns några slutsatser att redovisa och diskutera. Till dessa hör en definition av såväl globalisering som demokrati. En aldrig så entydig teoretisk föreställning om dessa företeelser räcker emellertid inte. Vi måste dessutom kunna operationalisera dem, d v s identifiera dem empiriskt, på ett sätt som möjliggör att vi kan mäta både globalisering och demokrati. De båda egenskaperna blir med

detta synsätt en fråga om grader vilka ett land kan ha i större eller mindre utsträckning.

Det är mot den första av dessa utmaningar vi nu vänder oss för att försöka besvara frågan om det överhuvudtaget går att mäta demokrati och hur det i så fall kan se ut. Därefter kommer ett motsvarande avsnitt om globaliseringen och slutligen en empirisk prövning av sambandet mellan de båda företeelserna.

Demokrati

Vi konstaterade tidigare att den liberala demokratin idag framstår som segrare i fråga om principerna för hur ett land bör styras. Den har som idé aldrig varit mer populär och utgör numera global standard för politisk legitimitet. Föreställningen om vad det demokratiska styrelseskicket bör innehålla och hur det bör vara utformat är dock långt ifrån entydig eller okontroversiell. Det ligger i sakens natur. Ett auktoritärt system har inte detta bekymmer, men en innebärande konsekvens av demokrati är att vi tillåts vara oeniga om vari den egentligen består. Trots detta råder det självfallet en viss grundläggande samstämmighet. Låt oss ta utgångspunkt i en så enkel demokratidefinition som möjligt för att belysa vari oenigheten främst består: *Demokrati kan betraktas som en metod för beslutsfattande gällande kollektivt bindande regler, där medborgarna utövar kontrollen och där till åtnjuter politisk jämlikhet.*

Huvudsatsen, d v s att demokrati är ett sätt att fatta bindande kollektiva beslut, är relativt oproblematiskt och om denna tolkning av demokratins innebörd är de flesta också ense. I och för sig kan vi givetvis fråga oss vem som ingår i kollektivet, men det är kanske snarare bisatsen som vållar diskussion. Vad är medborgerlig kontroll och politisk jämlikhet? Vi kan definiera dem som lagstadgade rättigheter som exempelvis rösträtt och yttrandefrihet, men vi kan också ta fasta på maktförhållanden. I vilken utsträckning kan medborgarna på ett jämlikt sätt utöva makt över sig själva? Denna diskussion kan inkludera många typer av perspektiv, exempelvis kön och klasstillhörighet.

Ju mer vi inkluderar i föreställningen, desto mer precis blir den – men samtidigt också mer omstridd av andra. Frågan är om en äkta demokrati överhuvudtaget är uppnåelig. Vår tids kanske främste demokratiteoretiker, Robert Dahl, menar att den inte är det. Det perfekt fungerande demokratiska styrelseskicket skall istället ses som en idealtyp, d v s en måttstock mot vilken vi jämför verkliga förhållanden. Då inget politiskt system i världen fullständigt når upp till idealet använder sig Dahl istället av begreppet *polyarki* för att beskriva de styrelseskick vi i dag-

ligt tal skulle kalla demokratiska och som verkligen finns. Skillnaden skulle kunna uppfattas som akademisk, men fångar alltså något mycket väsentligt: en demokrati kan aldrig bli fulländad. Dahl identifierar en rad villkor som, när de uppfylls, konstituerar den politiska demokratin: valda beslutsfattare, fri- och rättvisa val, en valmanskår som omfattar (nästa) alla vuxna, rätt för (nästan) alla att kandidera, uttrycksfriheter som tryck- och yttrandefrihet, samt rätt att söka alternativ information och att organisera sig i politiska partier och intressegrupper.

I såväl denna mer omfattande demokratiföreställning som den minimala definition vi tog upp först kan vi utläsa demokratins två dimensioner: den kollektiva och den individuella. Enligt den förra är en stat demokratisk i den utsträckning det finns institutionella mekanismer (t ex parlament) genom vilka folket i en organiserad form kan utöva kontroll över den politiska eliten. För att detta skall vara möjligt krävs samtidigt en individuell dimension. Varje individ i en demokrati skall alltså tillmätas samma betydelse, rätt att själv välja sin politiska åsikt och tillerkännas vissa oförytterliga fri- och rättigheter.

Oavsett om vi tar fasta på Dahls idealtyp för demokrati eller vår mindre omfattande definition kan vi dra slutsatsen att demokratin inte bara är ouppnåelig utan också att den knappast kan betraktas som ett absolut tillstånd. Om vi placerar t ex Dahls idealtyp i ena änden av ett spektrum och dess motsats i den andra, d v s ett system i total avsaknad av dessa kännetecken, inser vi omedelbart att demokrati alltid blir en fråga om grader. En demokratigrad som varierar världen över beroende på hur väl länderna möter de krav vi ställer på dem.

VAD DRIVER LÄNDERS DEMOKRATISERING?

Innan vi lämnar resonemanget om den teoretiska demokratiföreställningen och övergår till att operationalisera den, skall något sägas om vad som traditionellt ansetts gynna en utveckling mot det demokratiska ideal vi diskuterat. Det förklaringsperspektiv vi lanserar här – globaliseringen – tillhör nämligen inte de etablerade. Istället har fokus varit koncentrerat på inomnationella orsa-

ker till regimförändring och bland dessa återfinns framförallt den s k *moderniseringskolans* förklaringsperspektiv. Inom ramen för detta har man sedan 1960-talet försökt kartlägga sambandet mellan demokratins framsteg och inomnationell utveckling på såväl det ekonomiska som sociala området utifrån hypotesen: ju modernare samhälle, ju bättre jordmån för ett demokratiskt politiskt system. Föreställningen har också visat sig riktig och jämfört med andra erbjuder moderniseringsteorin den kanske bärkraftigaste förklaringen till förändring i demokratisk riktning.

Svaren på varför globaliseringen kan tänkas föra ett land närmare de demokratiska idealen är många men går i flertalet fall ut på samma sak, nämligen att en ökad öppenhet och internationell samverkan, politisk, ekonomisk, kulturell eller annan, undergräver den isolering mot omvärlden som en auktoritär regim förutsätter för att fortleva. Till detta kommer dessutom globaliseringen som kritik mot det traditionella sökandet av inhemska förklaringar eftersom dessa förutsätter att ett land är självständigt gällande de förklarande egenskaperna. I en allt mer global värld finns det skäl att ifrågasätta oberoendet då ett av globaliseringens tydligaste kännetecken är att den luckrar upp gränsen mellan det nationella och internationella, vare sig det gäller politik, ekonomi eller kultur.

Det är rimligt att anta att det finns ett tydligt samband mellan globalisering och socioekonomisk utveckling, vilket gör att vi måste inkludera utvecklingsnivån i vår demokratianalys. Vi har med andra ord starka skäl att tro att det kan dölja sig något bakom relationen mellan globalisering och demokrati. Vi måste därför kontrollera så att det samband vi upptäcker mellan globalisering och demokrati verkligen är ett resultat av globaliseringen och inte av ländernas varierande utvecklingsnivå.

ATT GÖRA DEMOKRATIGRADEN MÄTBAR

Vår avsikt här är att mäta graden av demokrati och vår föreställning är att denna kommer att variera bland annat beroende på hur globaliserat ett land är. Vad som krävs är då en operativ defi-

nition, d v s att vi lyckas översätta föreställningarna om vad demokrati är till något vi kan peka ut i verkligheten. Hade ambitionen varit att bara undersöka en eller ett par länder så skulle vi kunna gå mer noggrant tillväga och i detalj diskutera hur det är ställt med den politiska jämlikheten – inte endast i juridisk mening, utan exempelvis ur ett ekonomiskt eller ur ett könsperspektiv. Djupare studier av detta slag är praktiskt taget omöjliga om vi vill analysera nästan alla världens länder samtidigt.

Varje försök att mäta demokrati systematiskt måste med näst intill nödvändighet inrikta sig på demokratins formella och proceduriella kännetecken. Konkreta uttryck som t ex valsistem och rösträtt låter sig lättare identifieras än mer abstrakta och informella maktstrukturer. Däri ligger också svagheten och kritiken även om skevheten till nackdel för demokratins substans inte skall överdrivas. Det finns exempel på formellt demokratiska statsskick utan djupare innehåll men däremot inte på motsatsen. Den formella demokratin kan således betraktas som ett nödvändigt men inte tillräckligt villkor för en innehållsrik demokrati. Ett skäl att uppehålla sig vid formella demokratier är helt enkelt att de tenderar att vara mer än formella.

Vad som behövs för att kunna operationalisera demokratibegreppet är alltså ett index som relaterar till just de institutioner och procedurer som skapas för att säkerställa att t ex Dahls villkor uppfylls. Flertalet av de kvantitativa mätningar som gjorts tenderar därför också att studera dessa villkor som demokratiska indikatorer och bedöma dem utifrån deras effektivitet och förmåga att upprätthålla och tillvarata demokratins intressen. Bland de vanligaste variablerna i olika operativa definitioner återfinns exempelvis andelen av befolkningen med rösträtt, förekomsten av olika val samt hur pass öppna och fria dessa bedöms vara, förekomsten och valet av stats- eller regeringschef samt dennes befogenheter liksom kontrollorgan, t ex domstolsväsendet. Vidare används även faktiskt valdeltagande, oppositionens storlek, tryck- och yttrandefrihet jämte organisationsfrihet samt huruvida det existerar politiskt våld eller annat politiskt förtryck.

Vi kan konstatera att det i detta sammanhang, lika lite som när det gäller andra samhällsvetenskapliga empiriska mätningar, finns någon standard att tillgå eller någon metod att slutgiltigt avgöra hur väl indikatorerna mäter det vi vill att de skall mäta. Av de underökningar som gjorts (de är inte påfallande många) skall vi låta en definiera hur väl länderna i verkligheten når upp till det teoretiska idealet.²

Det fristående amerikanska institutet Freedom House har årligen sedan 1973 utarbetat och publicerat en demokratimätning baserad på två sjugradiga skalor avseende tillståndet för politiska rättigheter respektive medborgerliga friheter i världens alla länder. Uppgifterna grundar sig både på primärdata (t ex valdeltagande) och bedömningar baserade på de omfattande fältundersökningar som genomförs av institutet.

De politiska rättigheterna bedöms med hjälp av nio variabler som spänner över allt ifrån hur stats- eller regeringschefen utses, hur den lagstiftande församlingen väljs och möjligheterna för opinionsbildning till vilket självbestämmande etniska, religiösa eller kulturella minoriteter har. De medborgerliga friheterna studeras och värderas utifrån tretton punkter: från massmedias oberoende, den enskildes rättssäkerhet och fri ekonomisk marknad till traditionella mått som bl a tryck-, yttrande- och organisationsfrihet. De två fri- och rättighetsaspekternas relation till varandra är den förväntade, d v s inga länder uppvisar höga värden för politiska rättigheter samtidigt som man har låga värden på den skala som mäter de medborgerliga friheterna eller vice versa.

Väl att märka utger sig inte Freedom House för att överhuvudtaget mäta demokrati. Vad man istället gör är, som namnet antyder, att man studerar politiska rättigheter och medborgerliga friheter. Mot bakgrund av resonemanget om den teoretiska demokratiföreställningen kan vi dock konstatera att Freedom Houses mätning fångar denna ganska väl. Såväl den kollektiva som den individuella dimensionen finns representerad i exempelvis deltagande och konkurrens respektive medborgerliga rättigheter. Liksom alla andra mätningar skall vi ändå hålla i minnet att inte

heller denna är komplett utan behäftad med tolkningar och värderingar som alltid kan göras annorlunda. Rent tekniskt är mätningen och bedömningen upplagd så att de två sjugradiga skalorna följer principen ju *lägre* poängvärdet desto *högre* demokratigrad och utifrån dessa klassificeras sedan världen i *Fria*, *Delvis fria* och *Icke fria* länder. Den sista indelningen ger ett grövre analytiskt instrument än nödvändigt och försvarar en mer detaljerad studie av demokrati-graden.³ För att lösa detta och komma åt den mer nyanserade bild som döljer sig bakom de tre kategorierna använder vi oss primärt inte av den sistnämnda indelningen utan istället av medelvärdet för de två sjugradiga skalorna.

Så långt Freedom House. Vi behöver dock en operationalisering till. Vi antog tidigare att det finns ett tydligt samband mellan globalisering och socioekonomisk utveckling och att den senare därför måste tas med i beräkningarna. För att mäta socioekonomisk utveckling skall vi använda FN-organet UNDP:s Human Development Index (HDI). Måttet används för att mäta och jämföra inte bara ett lands ekonomiska utveckling utan även hur landet lyckats växla över denna till ökad medellivslängd och ökad kunskapsnivå, d v s några av den ekonomiska tillväxtens viktigaste effekter.⁴ Human Development Index har visat sig vara den mest representativa operationaliseringen för just den tidigare nämnda moderniseringsteorin och dess föreställningar om vad som kännetecknar ett modernt samhälle.

Globalisering

Med bred marginal har globaliseringen under senare tid etablerat sig som förklaringsmantrat framför andra. I stort och smått lyfts den fram för att förklara politiska, ekonomiska och kulturella företeelser. I likhet med andra modeord ges globaliseringen sällan någon precis innebörd och här ligger förmodligen också förklaringen till dess breda attraktionskraft. Mångtydigheten är både tillåtande och inbjudande, tolkningsutrymmet närmast gränslöst. Resultatet blir att vi sakta men säkert kommer närmare punkten då allt kan sägas vara eller bero på globalisering – och därför inget. Vi kan helt enkelt inte längre skilja den från andra faktorer och den analytiska sikten närmar sig noll i en gröt av olika utgångspunkter och förståelser.

Vad innebär och kännetecknar egentligen globaliseringen? Det har sagts att det gäller att undvika dessa frågor om man vill på tagen på allvar – åtminstone i samhällsvetenskapens värld. Varningen ger uttryck för en befogad föreställning, nämligen att frågorna aldrig kan få något samlat svar. Däremot bör vi rimligen kunna kräva att vetenskapen försöker. Att sträva efter sanningen blir inte mindre angeläget därför att den aldrig kommer att föreligga i slutgiltig form.

Som analysredskap tyngs globaliseringen av att den rymmer en mängd olika dimensioner – som dessutom alltså sällan hålls isär. Bland de frågor vi vanligen kopplar till globaliseringsdiskussionen märks kanske framförallt: hur den skall definieras, hur den skall betraktas i ett historiskt perspektiv, vilka konsekvenserna är – inte minst för staten, samt hur de olika ideologiska perspektiven ser på globaliseringen.

I den allmänpolitiska debatten har globaliseringen främst associerats till ökad ekonomisk rörlighet över nationsgränserna, oavsett om det gällt frihandel, finansmarknad, valutahandel eller arbetskraft. Detta är inte fel, men begränsar oss samtidigt till att betrakta globaliseringen som ett uteslutande ekonomiskt fenomen. Den ekonomiska öppen- och rörligheten ger oss möjligen goda exempel på olika globaliseringsprocesser, men definierar inte globalisering i sig. Globaliseringen är inte förbehållen något speciellt sakområde. Den är ett sätt att beskriva samhälle-

lig förändring i riktning mot en mer global värld – inte minst på politikens område.

Det globala ger alltså uttryck för ett tillstånd och globaliseringen för processen dit. Globalism, däremot, är en normativ föreställning eller politisk idé med innebörden att denna förändring också är någonting bra och att den därför bör uppmuntras. Den sista åtskillnaden innebär att vi ganska lätt kan relatera oss till den allmänpolitiska debatten som förs på exempelvis tidningarnas debatt- och ledarsidor. Diskussionen där gäller i huvudsak just globalismen, d v s globaliseringens önskvärdhet – vilken kan variera från område till annat.

I den här rapporten skall vi koncentrera oss på föreställningen att fler och fler områden kännetecknas av att de är just globala och att detta alltså beror på en tilltagande globalisering – oavsett om denna är önskvärd eller inte. För detta krävs självfallet att vi närmare preciserar vad som menas med en mer global värld.

Utan att redogöra för alla de tolkningar som gjorts i den vetenskapliga litteratur som behandlar ämnet kan vi konstatera att det finns några gemensamma nyckelkomponenter. Globaliseringen betraktas generellt som ett samlingsnamn för en intensifiering i global skala av ekonomiska, kulturella och politiska förbindelser över nationsgränser – kopplingar som antas öka det ömsesidiga beroendet mellan staterna. Vissa av dessa processer är närbesläktade och verkar i samma riktning, andra är däremot av vitt skild karaktär och verkar helt eller delvis i motsatt riktning. Tid och rum blir mindre avgörande liksom då också nationsgränser. Det fysiska avståndets betydelse minskar och händelser i en del av världen får konsekvenser i en annan.

Tre saker framträder i denna sammanfattning: dels gäller globaliseringen *olika* företeelser, dels att dessa som minsta gemensamma nämnare är *gränsöverskridande* och förmodas skapa ett *ökat omvärldsberoende*. Låt oss ta fasta på dessa iakttagelser i det följande, då vi även på globaliseringens område måste åstadkomma en operativ definition för att kunna pröva effekterna på det demokratiska styrelseskicket. Kort sagt, vi måste urskilja ett antal relevanta processer som ökar

detta ömsesidiga beroende. Till skillnad från på demokratins område finns idag praktiskt taget inga systematiska mätningar av globaliseringen vilket gör utmaningen desto större eftersom vi måste konstruera mätningen själva. Avsaknaden av tidigare försök är förvånande. Trots att globaliseringen är en central del av samhällsutvecklingen är det egentligen bara en tidskrift, Foreign Policy, som hittills bemödat sig med att mäta omfattningen genom ett index. Deras ambition är dock begränsad till ett femtiotal länder, varav de flesta industriländer.

ATT GÖRA GLOBALISERINGEN MÄTBAR: ETT INDEX

I någon mening kan alla typer av internationellt utbyte och internationella kontakter sägas vara utslag av globalisering och bidra till en ökad integration. Med en sådan förståelse är det ofrånkomligt att begreppet blir omöjligt att hantera både empiriskt och analytiskt. Urvalet måste med andra ord begränsas rejält samtidigt som det måste representera den mängd av länkar som kopplar ihop världens länder och dess invånare på olika nivåer. Urvalet måste också antas ha betydelse för det ömsesidiga beroendet mellan länderna. Ett sätt att vaska fram lämpliga indikatorer är att teoretiskt argumentera för vilka som är bäst lämpade. Detta kan exempelvis ske utifrån den mest uppenbara effekten av ett ökad ömsesidigt beroende, nämligen statens förändrade möjligheter att utöva sin suveränitet och forma sin egna nationella villkor.

Det finns dock skäl att gå annorlunda tillväga – inte minst för att tydliggöra kopplingen till den allmänpolitiska debatten. Låt oss därför istället utgå dels från vårt syfte, dels från det traditionella sättet att understödja argumentationen om att vi möter en allt mer globaliserad värld.

Det kanske vanligaste greppet för att hävda att vi idag befinner oss i globaliseringens tidevarv är att tillgripa den internationella statistiken och peka på ökningarna inom en rad områden. Ofta sker detta på ett närmast oreflekterat sätt som egentligen främst vädjar till mottagarens intuition: Vi kan se en ökning, alltså måste det ha hänt något och detta något måste rimligen också

få konsekvenser. De senare antas snarare än prövas. Låt oss ta några relevanta och vanliga exempel:

- Världshandeln har tredubblats de senaste tjugo åren och mångdubblats under efterkrigstiden. Världshandeln är per definition ett mått på ekonomisk öppenhet eftersom den samlade importen och exporten de facto innebär ett internationellt utbyte av varor och tjänster – en handel som skapar ömsesidigt beroende (om än inte jämnt). **SLUTSATS:** Vi lever i en mer global värld än tidigare.
- Utlandsinvesteringarna, däribland direktinvesteringarna, har ökat med 40 procent sedan början på 1980-talet. Direktinvesteringarna omfattar de multinationella företagens expansion som på olika sätt sammanlänkar länder med varandra. År 1995 fanns ungefär 16 000 multinationella företag varav de 350 största svarade för 30 procent av världens totala produktion. **SLUTSATS:** Vi lever i en mer global värld än tidigare.
- Det internationella samarbetet har ökat dramatiskt under 1900-talet, inte minst i institutionaliserad form. Detta gäller inom praktiskt taget alla sakområden. I början på förra seklet fanns 37 mellanstatliga organisationer. År 1962 var de 163 stycken. År 2000 var antalet 6 556, dvs en ökning på närmare 1800 procent. Detsamma gäller för de icke-statliga organisationerna där ökningen för motsvarande år gått från 176 till 1 552 till 45 674. Samarbetet syns också i framväxten av en omfattande internationell lagstiftning genom främst FN:s försorg. Regleringen gäller allt från mänskliga rättigheter till miljöfarliga utsläpp och internationell flygtrafik. **SLUTSATS:** Vi lever i en mer global värld än tidigare.

Utvecklingsbeskrivningen är inte felaktig och belyser faktiska förändringar som ligger i linje med vad vår föreställning säger om vad globaliseringen innebär. De som motsätter sig framställningen kan ifrågasätta bevisen genom att peka på att utvecklingen exempelvis är ojämnt fördelad

eller att den i huvudsak sker i en begränsad del av världen. Detta är en annan diskussion som vi inte kommer att ta upp här. Den grundläggande problematiken är istället att argumentationen bygger på bevis som gäller det internationella systemet som helhet. Vi kan alltså utifrån anförda exempel säga att världen som sådan blivit mer global. Det är emellertid sällan man nöjer sig med detta. Istället lyfts utvecklingen på andra områden fram och sägs vara resultat av en mer global värld. Exempelvis vad gäller demokratis framsteg under ungefär samma tidsperiod. Det ena leder till det andra.

Att det föreligger ett samband är inte otroligt, snarare tvärtom. Problemet är däremot att vi inte kan förklara förändringar i ett enskilt land genom att hänvisa till förändringar som gäller hela världssystemet. Snarare än generella antaganden måste vi med andra ord bryta ner globaliseringen och studera dess relativa fördelning över världens länder. Eftersom det inte finns något tillfredställande index över länders globalisering får vi konstruera ett sådant index själva. Vi skall göra detta genom att utgå ifrån argumentationen ovan – väl medvetna om att den endast representerar vissa utvalda aspekter av globaliseringen. Resultatet är ett globaliseringsindex som baserar sig på följande antaganden:

1. *Ju större andel av ett lands ekonomi som består av handel (export plus import i proportion till bruttonationalprodukten), desto mer globaliserat är landet.*
2. *Ju större inflöde av utländska direktinvesteringar per invånare i ett land, desto mer globaliserat är landet.*
3. *Ju fler antal medlemskap ett land har i olika mellanstatliga organisationer, desto mer globaliserat är landet.*
4. *Ju större antal internationella icke-statliga organisationer ett land genom sitt civila sambälle är anslutet till, desto mer globaliserat är landet.*
5. *Ju fler internationella konventioner ett land har anslutit sig till, desto mer globaliserat är landet.⁵*

Väl att märka och i överensstämmelse med den jämförande forskningens logik betraktar vi graden av globalisering som en *egenskap* hos den enskilda staten. Ett lands globaliseringsgrad är alltså att jämföra med andra typer av egenskaper som kan tänkas ge positiva effekter i riktning mot en ökad grad av demokrati.

Vår strävan att skapa en operativ definition av fenomenet globalisering har nu givit oss fem indikatorer på ett lands globaliseringsgrad. Antagandena utgör plattformen för en indexkonstruktion som med likavägande vikter väger samman indikatorerna.⁶ Självfallet kan våra antaganden ifrågasättas och andra kan läggas till för att göra indexet mer komplett och omfattande. Genom att kombinera de valda uppgifterna har vi emellertid producerat ett mätinstrument som ser till såväl globaliseringens ekonomiska som politiska sida. Det skall också påpekas att en rad relevanta antaganden måste lämnas därhän därför att det helt enkelt saknas datauppgifter.

URVAL OCH SAMMANSTÄLLNING AV INDEX

Innan vi går vidare skall vi samla upp vår argumentation. Globaliseringen innebär alltså att ländernas politiska och ekonomiska system sammanflätas, både formellt och informellt, vilket ökar det ömsesidiga beroendeförhållandet. Vårt antagande är att globaliseringen vidgar kontaktytorna och intensifierar både det frivilliga och ofrivilliga internationella umgänget mellan staterna. Länderna blir alltså mer omvärldsberoende samtidigt som avsaknaden av demokrati allt mer framstår som en belastning i relationen till andra länder. Detta understryks i en värld som domineras av den liberala demokratinormen. Enligt resonemanget ökar globaliseringen drivkraften att reformera det politiska systemet till förmån för demokrati.

Svaret på frågan huruvida globaliseringen påverkar det demokratiska styrelseskicket är naturligtvis beroende av det demokratiska utgångsläget. Trots detta är det inte ovanligt med generella uttalanden som framställer globaliseringen som endera positiv eller negativ för demokratin. Alla länder dras över samma kam i försök att analysera någon form av nettoeffekter. Frågan

är om detta överhuvudtaget är meningsfullt. Snarare än att jämföra äpplen med päron måste vi ta fasta på att globaliseringens demokratiska konsekvenser ser olika ut beroende på vad som studeras. En etablerad och mogen demokrati i Västeuropa är helt enkelt inte ett studieobjekt som i detta avseende låter sig jämföras med exempelvis en afrikansk diktatur eller ett land i Sydamerika med nyvunnet och instabilt demokratiskt styre. På vad sätt olika globaliseringsprocesser leder till en urholkning och/eller förstärkning av demokratin i t ex Sverige är *ett* forskningsområde – om de understödjer en demokratisering i tredje världen ett annat. Eftersom det är det senare vi är intresserade av här skall vi därför välja ut våra fall med hänsyn till deras demokratiska historia, d v s exkludera de mogna demokratierna.

Praktiskt innebär detta att vi från analysen väljer bort de länder som utan undantag har bedömts som fria av Freedom House varje år sedan mätningarna påbörjades 1973.⁷ Villkoret betyder att landet i fråga varit demokratiskt styrt sedan detta år även om merparten av länderna uppfyllt kraven för en demokrati långt dessförinnan. Om vi utgår från världens 190 oberoende stater och utesluter 31 mikrostater (med en befolkning under 500 000) ger oss detta 134 länder, efter exkludering av 25 mogna demokratier. På grund av att det saknas datauppgifter för ett tiotal länder utgörs den slutliga undersökningspopulationen av 124 länder.⁸ Resultatet, d v s ländernas rangordning enligt detta globaliseringsindex, redovisas i *Tabell 1*, enligt principen ju högre rangnummer desto mer globaliserat tillstånd.

TABELL 1. Globaliseringsindex, demokratigrad enligt Freedom House och socioekonomisk utvecklingsnivå enligt Human Development Index.⁹

Rang no.	Land	Globaliseringsindex ^a	Freedom House Index 2000 ^b	Human Develop. Index 1998 ^c
1	UNGERN	103,8	1,5	0,817
2	TJECKIEN	100,2	1,5	0,843
3	TUNISIEN	99,3	5,5	0,703
4	INDONESIEN	89,9	4,0	0,670
5	JORDANIEN	89,2	4,0	0,721
6	MEXIKO	89,2	3,5	0,784
7	CHILE	89,1	2,0	0,826
8	PANAMA	88,9	1,5	0,776
9	POLEN	88,2	1,5	0,814
10	ESTLAND	88,0	1,5	0,801
11	MALAYSIA	87,8	5,0	0,772
12	EKVADOR	87,4	2,5	0,722
13	ELFENBENSKUSTEN	87,2	5,0	0,420
14	SLOVAKIEN	86,0	1,5	0,825
15	FILIPINERNA	85,7	2,5	0,744
16	EGYPTEN	85,5	6,0	0,623
17	BULGARIEN	84,5	2,5	0,772
18	BOLIVIA	83,8	2,0	0,643
19	LETTLAND	83,8	1,5	0,771
20	SLOVENIEN	83,3	1,5	0,861
21	GUYANA	82,9	2,0	0,709
22	SYDKOREA	82,2	2,0	0,854
23	BRASILIEN	82,0	3,5	0,747
24	VENEZUELA	81,8	4,0	0,770
25	COLOMBIA	81,7	4,0	0,764
26	RUMÄNIEN	81,3	2,0	0,770
27	RYSSLAND	81,1	4,5	0,771
28	THAILAND	79,4	2,5	0,745
29	NIGERIA	78,9	3,5	0,439

30	MAROCKO	78,2	4,5	0,589
31	ARGENTINA	77,8	2,5	0,837
32	SENEGAL	77,5	4,0	0,416
33	LITAUEN	77,3	1,5	0,789
34	NICARAGUA	76,3	3,0	0,631
35	KAMERUN	76,0	6,5	0,528
36	TOGO	76,0	5,0	0,471
37	ZAMBIA	75,9	4,5	0,420
38	SINGAPORE	75,7	5,0	0,881
39	KROATIEN	74,6	4,0	0,795
40	YEMEN	74,5	5,5	0,448
41	NAMIBIA	73,6	2,5	0,632
42	SRI LANKA	73,5	3,5	0,733
43	GABON	71,4	4,5	0,592
44	KONGO	70,9	5,5	0,507
45	PERU	70,9	4,5	0,737
46	VIETNAM	68,6	7,0	0,671
47	KINA	68,4	6,5	0,706
48	MAURITIUS	68,4	1,5	0,761
49	SYDAFRICA	68,3	1,5	0,697
50	BAHRAIN	67,5	6,5	0,820
51	ALGERIET	67,2	5,5	0,683
52	GUATEMALA	67,0	3,5	0,619
53	PARAGUAY	66,9	3,5	0,736
54	HONDURAS	66,8	3,0	0,653
55	MALAWI	66,7	3,0	0,385
56	UKRAINA	66,7	3,5	0,744
57	DOMINIKANSKA REP.	66,5	2,5	0,729
58	LESOTHO	66,5	4,0	0,569
59	SAUDIARABIEN	66,4	7,0	0,747
60	MOLDAVIEN	65,9	3,0	0,700
61	KUWAIT	65,2	4,5	0,836
62	ZIMBABWE	65,1	5,5	0,555
63	AZERBAJDZJAN	65,0	5,0	0,722
64	URUGUAY	65,0	1,5	0,825
65	PAPUA NYA GUINEA	63,8	2,5	0,542
66	EL SALVADOR	62,7	2,5	0,696
67	TURKIET	62,6	4,5	0,732
68	INDIEN	61,4	2,5	0,563
69	GAMBIA	61,3	6,0	0,396
70	MALI	59,8	3,0	0,380
71	Fiji	59,1	2,5	0,769
72	GHANA	59,1	3,0	0,556
73	BENIN	59,0	2,5	0,411
74	KENYA	58,4	5,5	0,508
75	TCHAD	58,0	5,5	0,367
76	PAKISTAN	57,7	6,0	0,522
77	NIGER	57,4	5,0	0,293
78	ANGOLA	57,3	6,0	0,405
79	VITRYSSLAND	57,0	6,0	0,781
80	TAIWAN	56,8	2,0	-
81	FÖREN. ARABEMIRATEN	56,4	5,5	0,810
82	KIRGISTAN	55,7	5,0	0,706
83	ARMENIEN	55,3	4,0	0,721
84	MAKEDONIEN	55,2	3,0	0,763
85	UGANDA	54,9	5,0	0,409
86	LIBANON	54,8	5,5	0,735
87	KAMBODJA	53,2	6,0	0,512
88	TANZANIA	52,8	4,0	0,415
89	KONGO, DEM. REP.	52,2	6,5	0,430
90	KAZAKSTAN	51,9	5,5	0,754
91	BURKINA FASO	51,4	4,0	0,303
92	MAURETANIEN	51,2	5,5	0,451

93	ALBANIEN	50,9	4,5	0,713
94	LIBYEN	50,3	7,0	0,760
95	BOTSWANA	48,5	2,5	0,593
96	SYRIEN	47,7	7,0	0,660
97	GUINEA	45,8	5,5	0,331
98	ETIOPIEN	45,1	5,0	0,309
99	NEPAL	44,9	3,5	0,474
100	TURKMENISTAN	44,7	7,0	0,704
101	SUDAN	44,5	7,0	0,477
102	OMAN	43,5	6,0	0,730
103	MOÇAMBIQUE	43,3	3,5	0,341
104	MADAGASKAR	43,0	3,0	0,483
105	QATAR	42,8	6,0	0,819
106	CUBA	42,3	7,0	0,783
107	MONGOLIET	41,8	2,5	0,628
108	GEORGIA	40,8	3,5	0,762
109	LIBERIA	39,3	4,5	-
110	BANGLADESH	38,5	3,5	0,461
111	UZBEKISTAN	36,1	6,5	0,686
112	CENTRALAFRIKAN. REP.	35,1	3,5	0,371
113	IRAN	35,0	6,0	0,709
114	BURUNDI	33,4	6,0	0,321
115	HAITI	32,8	5,0	0,440
116	DJIBOUTI	32,2	5,0	0,447
117	RWANDA	30,0	6,5	0,382
118	GUINEA BISSAU	28,8	4,0	0,394
119	TADZJIKISTAN	28,1	6,0	0,663
120	LAOS	27,1	6,5	0,484
121	COMOROS	24,3	5,0	0,510
122	NORDKOREA	14,8	7,0	-
123	AFGHANISTAN	11,6	7,0	-
124	BURMA MYANMAR	6,3	7,0	0,585

a Beräknat som medelvärde för de fem indikatorernas rangnummer. Den teoretiska skalan går från 1 till 124. Ju högre värde, desto högre globaliseringsgrad.

b Det sammanlagda värdet för de två mätningarna av politiska rättigheter respektive medborgerliga friheter dividerat med 2. Skalan går från 1 till 7 där lägre värde betyder högre demokratigrad. Källa: www.freedomhouse.org

c Anger socioekonomisk utvecklingsgrad på en skala från 0 till 1 med tre decimaler och där högre värde betyder högre socioekonomisk utveckling. Källa: UNDP 2000.

- Uppgift saknas.

Analys

Tabell 1 samlar våra resultat och visar hur länderna förhåller sig till varandra i fråga om globaliseringsgrad. Vissa länder placerar sig där vi kanske hade förväntat oss – som exempelvis de minst globaliserade länderna Nordkorea, Afghanistan och Burma. Andra länder når möjligen överraskande hög globaliseringsnivå, t ex Jordanien och Indonesien. Poängen är dock inte så mycket de enskilda ländernas värden utan istället att vi utifrån dessa genom systematisk analys kan upptäcka eventuella *mönster*. Såväl globaliseringsgraden som demokratigraden varierar ju, men i vilken utsträckning *samvarierar* de enligt vår hypotes om att länder med höga värden på globaliseringsgraden också har en hög demokratigrad? I den mån så är fallet kan vi tala om en *positiv korrelation* mellan demokrati och globalisering, dvs mellan det vi vill förklara och det vi försöker förklara med.

Förutom globaliserings- och demokrativärden finns Human Development Index (HDI) redovisat i *Tabell 1*. Detta anger den socioekonomiska utvecklingsgraden och skall användas för att i sambandsanalysen kunna hantera det faktum att de mest globaliserade länderna överlag också är de mest socioekonomiskt utvecklade. Analysen av globaliseringens betydelse för demokratigraden måste därför göras med kontroll för ländernas utvecklingsnivå. Annars kan vi omöjligen veta om det är denna som avspeglar sig i sambandet mellan globalisering och demokrati. Förutom att fråga oss om det finns ett positivt samband mellan globaliserings- och demokrati-

grad, måste vi alltså undersöka i vilken utsträckning vårt globaliseringsindex har ett *oberoende* förklaringsvärde – oavsett utvecklingsnivå. Resultaten av analysen presenteras i *Tabell 2*.

DET GENERELLA SAMBANDET: GLOBALISERING OCH DEMOKRATI FÖLJS ÅT

Genom att beräkna korrelationskoefficienten (r) kan vi säga något om hur samvariationen ser ut. Måttet anger graden av linjärt samband mellan två variabler och kan anta värden mellan -1 och $+1$. Om man multiplicerar r med sig själv och sedan med hundra får vi fram hur många procent av den ena variabelns variation som statistiskt kan förklaras utifrån variationen i den andra variabeln (i detta fall alltså t ex $0,52^2=0,27$, dvs 27 procent).¹⁰

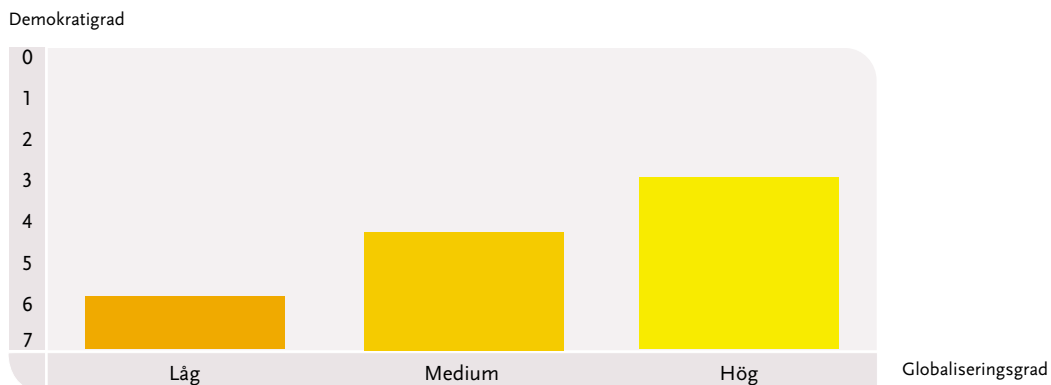
Resultatet av beräkningarna i *Tabell 2* kan användas för att ge stöd åt tre argument. För det första kan vi med fog hävda att vår hypotes får stöd av data. Graden av globalisering har en betydande förklaringskraft visavi ländernas varierande grad av demokrati ($r=-,52$). För det andra kan vi konstatera att för de 124 länder som vi analyserar förhåller det sig så att vårt globaliseringsindex till och med har en starkare förklaringskraft än HDI ($r=-,29$), dvs socioekonomisk utvecklingsnivå. För det tredje visar det sig att sambandet mellan globalisering och demokrati bara försvagas något när vi kontrollerar för ländernas socioekonomiska utvecklingsnivå. Vi kan med andra ord konstatera att globaliseringsgraden inte endast är av kompletterande karaktär utan även måste tillskrivas ett självständigt förklaringsvärde för graden av demokrati.

Att globaliserings- och demokratigrad följs åt visar sig också när vi delar upp vårt globaliseringsindex och endast skiljer mellan kategorierna hög, medium eller låg. I *Figur 3* illustreras dessa ländergruppers varierande demokratigrad och vilken effekt globaliseringen åstadkommer på demokratiskalan från 1 till 7.

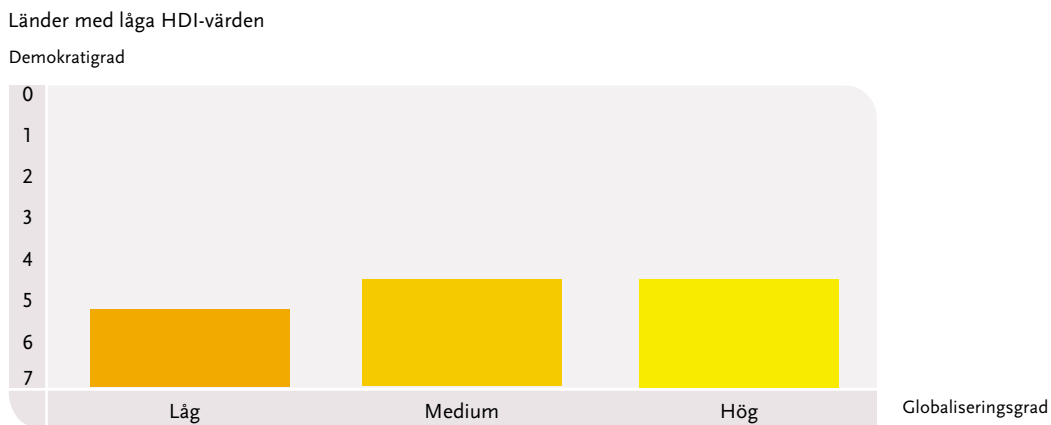
TABELL 2. Sambandet mellan demokratigrad och socioekonomisk utvecklingsgrad respektive globaliseringsgrad. Sista kolumnen visar motsvarande siffra för globaliseringsgraden fast med kontroll för socioekonomisk utvecklingsnivå.

	HDI 1998	Globaliseringsindex	Globaliseringsindex med kontroll för HDI 1998
Freedom House Index 2000 (Demokratigrad)	$r=-,29$	$r=-,52$	$r=-,42$

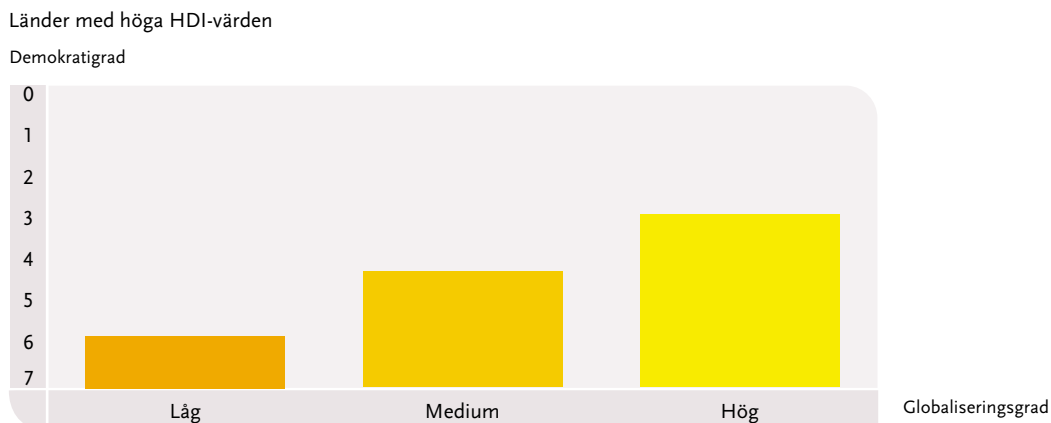
FIGUR 3. Genomsnittlig demokratigrad för länder på tre olika globaliseringsnivåer. (Notera att lägre värden indikerar högre grad av demokrati).

FIGUR 4. Genomsnittlig demokratigrad för länder med låg socioekonomisk utvecklingsnivå och på tre olika globaliseringsnivåer. (Notera att lägre värden indikerar högre grad av demokrati).

FIGUR 5. Genomsnittlig demokratigrad för länder med hög socioekonomisk utvecklingsnivå och på tre olika globaliseringsnivåer. (Notera att lägre värden indikerar högre grad av demokrati).

Figur 3 visar att länders grad av demokratisering är högre i de grupper där även globaliseringsgraden är högre.

Figur 4 och 5 visar samma data som figur 3, men uppdelat på länder med höga respektive låga värden för HDI. Figurerna visar att sambandet mellan demokratisering och globalisering är starkast för länder med högre grad av socioekonomisk utveckling.

UTVECKLINGSNIVÅN NYANSERAR SAMBAND- DET: GLOBALISERINGSEFFEKTEN VARIERAR

Utifrån dessa grundläggande resultat kan vi nu gå vidare. En mer detaljerad bild av globaliserings konsekvenser får vi genom att ställa två nya frågor – vars svar inte kan utläsas från *Figur 3* ovan:

1. Har globaliseringsgraden särskilt uttalad betydelse för demokratigraden för länder som befinner sig på en viss utvecklingsnivå?
2. Om så är fallet samverkar då globaliseringsgraden och utvecklingsnivån med varandra i sina effekter på demokratigraden?

Frågorna besvaras om vi systematiskt jämför demokratigraden mellan olika grupper av länder, vilka på olika sätt kombinerar hög och låg utvecklings- respektive globaliseringsgrad. På motsvarande sätt delar vi därför upp även indexet för socioekonomisk utveckling (HDI) i två grupper, d v s låg respektive hög. De genom-

snittliga demokrativärdena för dessa två grupper visas i *Figur 4* och *5* nedan. En jämförelse av figurerna visar på den skillnad globaliseringen skapar. *Tabell 3* ger oss samma information fast mer detaljerat.

Sammanställningen i *Tabell 3* visar på en mer nyanserad bild av sambandsmönstren. En systematisk analys av skillnaderna i genomsnittlig demokratigrad mellan de 6 ländergrupperna ger oss ganska entydiga svar på de två frågor vi reste:

1. Globaliseringsgraden har otvetydigt betydelse för demokratigraden, men huvudsakligen för länder på relativt hög socioekonomisk utvecklingsnivå. För ländergruppen med hög utvecklingsnivå enligt HDI är globaliseringseffekten inte mindre än $-2,8$. På Freedom Houses demokratiskala som går från 1 till 7 måste effekten betraktas som avsevärd. Dessutom:

TABELL 3. Genomsnittlig demokratigrad för olika grupper av länder. Grupperna är konstruerade efter ländernas HDI- och globaliseringsvärden. (Notera att lägre värden indikerar högre grad av demokrati).

		Låg	Medium	Hög	Globaliserings- effekt:
HDI 1998	Låg	(Rang no. 84-124) 5,1	(Rang no. 42-83) 4,3	(Rang no. 1-41) 4,3	-0,8
	(-0,671)	n=29	n=20	n=13	
	Hög	5,6	4,1	2,8	-2,8
	(0,672-)	n=12	n=22	n=28	
HDI- effekt:		0,5	-0,2	-1,5	

NOTERA: såväl utvecklings- som globaliseringseffekten är beräknad som differensen mellan höga och låga värden.

2. Globaliseringsgraden och graden av socioekonomisk utveckling samverkar och förstärker varandras effekter på graden av demokrati. Samverkans- eller synergieffekten framträder tydligt för länder som samtidigt kombinerar en hög grad av globalisering respektive socioekonomisk utveckling.

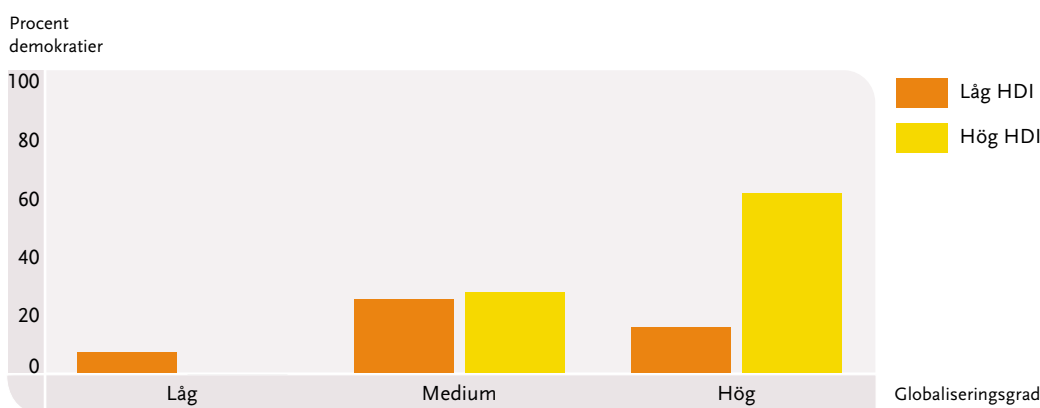
Det är alltså uppenbart att ländernas socioekonomiska utgångsläge är av stor betydelse för hur väl placeringen på globaliseringsindexet kan förutsäga graden av demokrati. Mot denna bakgrund skall globaliseringstillståndet betraktas som ett positivt bidrag till den traditionella moderniseringsteorin – trots att vi tidigare konstaterade att globaliseringsindexet faktiskt korrelerade bättre med demokratigraden än vad HDI gjorde. Samtidigt skall vi inte helt bortse från att det trots allt även finns en viss globaliseringseffekt för länder på låg utvecklingsnivå. För att globaliseringen skall ha mer uttalade konsekvenser för demokratin kan vi

dock dra slutsatsen att den förutsätter ett utgångsläge där landet befinner sig på relativt hög socioekonomisk utvecklingsnivå.

ANDELEN FAKTISKA DEMOKRATIER VISAR EFFEKTEN ÄNNU TYDLIGARE

Låt oss återgå till Freedom Houses ursprungliga klassindelning i *Fria*, *Delvis fria* och *Icke fria* länder. Med denna blir demokrati inte längre en fråga om grader utan om tre tillstånd – ett tillstånd som då också är absolut. Antingen klassas ett land som demokrati eller så görs det inte. En studie av den relativa fördelningen av andelen demokratier (d v s *Fria*) inom var och en av de 6 länderkategorierna stödjer våra slutsatser om att det finns en synergieffekt. Mönstret från tidigare framträder här ännu tydligare. Se *figur 7*.

FIGUR 7. Procentandel demokratier (d v s länder som tillhör kategorin Fria enligt Freedom House) inom 6 ländergrupper som på olika sätt kombinerar höga och låga värden för HDI respektive globaliseringsindex.

Av de 28 länder som uppnår höga värden på både utvecklings- och globaliseringsindexet är 61 procent rankade Fria av Freedom House, d v s som fullgoda demokratiska stater. I ländergruppen med låga värden för utvecklingsnivå och glo-

balisering är däremot andelen fria stater endast 7 procent. I den analys vi genomfört är skillnaden mellan dessa andelar producerad av två förklaringsvariabler i samverkan: globalisering och socioekonomisk utveckling.

Summering

Redan inledningsvis avslöjades resultatet av den empiriska analys vi just genomfört, nämligen att globaliseringen verkar i en för demokratin gynnsam riktning. Därefter har vi ansträngt oss för att pröva och nyansera resultatet och dessutom redovisat de villkor som begränsar svarets giltighet – men också förstärker dess anspråk. Det vi uttalar oss om är demokratiseringen av de politiska styrelseskicken i framförallt tredje världen och de tidigare kommunistiska länderna i Östeuropa. Hur globaliseringen påverkar de mogna demokratierna och välfärdsstaterna i Västeuropa är en annan historia liksom ett otal andra perspektiv på relationen mellan globalisering och demokrati.

För att överhuvudtaget kunna genomföra en bred systematisk jämförelse av hur globaliseringen påverkar folkstyrets förutsättningar krävs mätbara begrepp. Vi har här argumenterat för att demokrati faktiskt låter sig mätas – om än inte exakt – och att det finns tillräckligt tydliga kriterier för hur väl ett land når upp till de demokratiska idealen.

Detsamma gäller för globaliseringen, vilken vi studerat som en egenskap hos de enskilda länderna – inte hos världssystemet som sådant. Genom att i globaliseringsdebatten peka på ökningsområden inom en rad områden – världshandel, utlandsinvesteringar, antalet internationella organisationer etc – används data främst i exemplifierande syfte. Något, som symboliserar globaliseringen, ökar och skapar ett större ömsesidigt beroende mellan världens länder. Istället för generella antaganden har vi här brutit ner denna utveckling och konstruerat ett index som visar indikatorernas relativa fördelning mellan länderna. Detta skapar i sin tur förutsättningar för att inte bara anta om och hur globaliseringen påverkar demokratin, utan även för att mäta och pröva dessa antaganden. När globaliseringen bryts ner i ett flertal av sina viktigaste beståndsdelar visar det sig också att ländernas varierande globaliseringsstillstånd har betydelse.

Med statistik följer begränsningar. Vår analys har dock på olika sätt gett samma huvudresultat: Givet utgångspunkterna kan vi dra slutsatsen att ett land i ett mer globaliserat tillstånd samtidigt

också har en högre grad av demokrati. Utöver detta har vi visat att en ökande socioekonomisk utvecklingsnivå i kombination med ett mer globaliserat tillstånd skapar än bättre förutsättningar för framväxten av demokratiska institutioner och värderingar. Globaliseringsindexet, definierat genom de fem indikatorerna, bidrar alltså till vår förståelse för vad som gynnar framväxten av ett mer demokratiskt styrelseskick, d v s:

Ju mer sammanflätat ett land är med den globala omgivningen, ju bättre förutsättningar har folkstyret.

Att läsa vidare

Globaliseringslitteraturen tillhör utan tvekan kategorin tillväxtbranscher. En utmärkt introduktion på svenska är Demokratiutredningens forskarvolym *Globalisering* (SOU 1999:83, nr. XIV) och Christer Jönsson, Magnus Jerneck och Lars-Göran Stenelo (red.), *Politik i globaliseringsens tid* (Lund: Studentlitteratur, 2000). En kort introduktion till debatten om globalisering ges av Per Altenberg och Peter Kleen, *Globalisering under attack* (Stockholm: SNS Förlag, 2001). En annan bok på svenska som tar ett helhetsgrepp på globaliseringen, är Johan Norberg, *Till världskapitalismens försvar* (Stockholm: Timbro, 2001). Internationalisering är ett närbesläktat fenomen som tas upp av Kjell Goldmann m fl i *Politikens internationalisering* (Lund: Studentlitteratur, 1999).

Bland den internationella litteraturen märks kanske framförallt David Held m.fl. som i *Global Transformations: Politics, Economics and Culture* (Cambridge: Polity Press, 1999) gör ett synnerligen omfattande och ambitiöst försök att klargöra globaliseringen såväl teoretiskt som empiriskt. David Held är också tillsammans med Anthony McGrew redaktör för en omfattande översikt på globaliseringstemat: *The Global Transformations Reader* (Cambridge: Polity Press, 1999). Antologin består av ett fyrtiotal kapitel av olika författare och texturvalet är tänkt som en gedigen introduktion till globaliseringsdebatten. I den amerikanska tidskriften *Foreign Policy* presenteras i januari/februari-numret 2001 ett försök att mäta globaliseringen genom att skapa ett index motsvarande det vi gjort här även om variablerna skiljer sig något åt.

Vad gäller globaliseringens skeptiker är Paul Hirst och Grahame Thompson, *Globalization in Question* (London: Polity Press, 2:a uppl, 1999) den kanske mest framträdande. Författarna ifrågasätter bland annat just hur global globaliseringen kan anses vara. Till de mer uppmärksammade kritikerna hör också *Globaliseringsfällan* (Stockholm: Symposion, 1997) av de tyska journalisterna Hans-Peter Martin och Harald Schumann.

Det demokratiska styrelseskicket tillhör statsvetenskapens kärnområden och litteraturen på området är omfattande. Bland de verk som har

koppling till den diskussion som förts här finns framförallt Robert Dahls *Demokratin och dess antagonister* (Stockholm: Ordfront, 1999). En god introduktion ges av Georg Sørensen i *Democracy and Democratization: Processes and Prospects in a Changing World* (Boulder, CA: Westview, 2:a uppl, 1998) samt i Lauri Karvonen *Demokratisering* (Lund: Studentlitteratur, 1997) och av David Potter m fl i *Democratization* (Cambridge: Polity Press, 1997). Göran Hydén (red.) *Demokratisering i tredje världen* (Lund: Studentlitteratur, 1998) ger även den en god sammanfattning och översikt av demokratiseringslitteraturen.

Vad gäller utmaningen att operationalisera och empiriskt mäta demokrati kan dessutom David Beetham (red.) *Defining and Measuring Democracy* (London: Sage, 1994) rekommenderas samt *Freedom House Freedom in the World: 1999-2000* (New York: Freedom House, 2000). De senare har även en omfattande hemsida på www.freedomhouse.org. Andra uppmärksammade försök att konstruera demokratiindex görs i Axel Hadenius *Democracy and Development* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), Tatu Vanhanen *Prospects of Democracy. A study of 172 countries* (London/New York: Routledge, 1997) samt i Monty G. Marshall och Keith Jagers Polity IV Project. *Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-1999* (<http://www.bsos.umd.edu/cidcm/polity>).

Moderniseringskolan och dess förklaringsperspektiv tas upp i flera av de ovanstående böckerna men utöver dessa bör också nämnas upphovsmannen till teoribildningen, d v s Seymour Martin Lipset och hans pionjärverk *Political Man* (London: Mercury Books, 1960). En som mer ingående ägnat sig åt att pröva sambandet mellan modernisering eller välstånd och demokrati är just Axel Hadenius ovan.

Noter

- ¹ Det skall dock påpekas att genuina orsakssamband är svåra att upptäcka och belägga. Vad vi studerar i det följande är snarare hur globalisering och demokrati samvarierar. Det samband vi påvisar här kan också gälla i omvänd riktning. Låter vi våra variabler – globalisering och demokrati – byta plats kommer vi att upptäcka att en högre grad av demokrati skapar bättre förutsättningar för globaliseringen, d v s den senare följer med demokratigraden och ökar med politisk öppenhet.
- ² Se under avsnittet ”Att läsa vidare” för några andra uppmärksammade försök att operationalisera och mäta graden av demokrati bland världens länder.
- ³ Indelningen ser mer oförädlad ut än vad den egentligen är. Klassindelningen sker på grundval av det medelvärde ett land får för de 22 indikatorerna som används. Värdet är beräknat på de noll till fyra poäng landet totalt erhåller för alla variabler. Först därefter översätts detta till en sjugradig skala som delas upp i tre delar. Mer information om hur Freedom House demokratimätning är konstruerad finns på www.freedomhouse.org.
- ⁴ HDI är beräknad på grundval av tre olika indikatorer: BNP per invånare omräknad i lokal köpkraft, medellivslängd samt läs- och skrivkunnigheten och kan anta värden på en skala från 0 till 1, där högre värden är bättre värden. Måttet publiceras årligen sedan ett antal år tillbaka i Human Development Report (UNDP 2000).
- ⁵ De konventioner som ingår i beräkningen är avgränsade till några exempel gällande mänskliga rättigheter, d v s: FN:s internationella konvention... 1) om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, 2) om medborgerliga och politiska rättigheter, 3) om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, 4) om barnets rättigheter, 5) om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor, samt 6) mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.
- ⁶ Indexet konstrueras genom att länderna rangordnas från lägsta till högsta värde med avseende på de fem olika indikatorerna. För respektive land beräknas sedan summan av dessa rangnummer varefter denna divideras med fem vilket ger genomsnittligt rangnummer och därmed respektive lands placering i förhållande till övriga länder. Genom att bygga indexet på rangnummer undviker vi att länder med exceptionella värden för någon indikator drar upp alternativt ned det aktuella landets sammanlagda grad av globalisering. Vidare är det även nödvändigt att använda rangnummer eftersom oavsett hur länderna fördelar sig på respektive indikator, är dessa mätta i olika enheter (procent, dollar etc). Genom övergång till rangnummer åstadkoms så att säga en ”gemensam valuta”.
- ⁷ Inga regler utan undantag. Här heter de Grekland, Portugal och Spanien rankade som Fria av Freedom House 1975, 1977 and 1978. Dessa länder startade vad som kallats den tredje demokratiseringsvägen och inte minst genom medlemskapet i EU vore det orimligt att idag inte jämföra dem med övriga mogna demokratier i Västeuropa.
- ⁸ Mikrostaterna utesluts för att undvika att analysen skall störas av länder med mycket speciella förutsättningar. Genom att exkludera dem gör vi större rättvisa åt den generella relationen mellan globalisering och demokratisering. Flertalet av dessa länder är öar som politiskt och ekonomiskt beroende av större länder. Mikrostaterna är: Antigua och Barbuda, Bahamas, Barbados, Belize, Brunei, Kap Verde, Dominica, Ekvatorialguinea, Grenada, Island, Kiribati, Liechtenstein, Luxemburg, Maldiverna, Malta, Marshall öarna, Mikronesien, Monaco, Nauru, Palau, Saint Kitts och Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent, Solomon öarna, San Marino, São Tomé och Príncipe, Seychellerna, Tonga, Tuvalu, Vanuatu och Västsamoa. Enligt vår definition räknas följande länder till de mogna demokratierna: Australien, Belgien, Kanada, Costa Rica, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Israel, Italien, Jamaica, Nederländerna, New Zeeland, Norge, Portugal, Spanien, Sverige, Schweiz, Trinidad och Tobago, Tyskland, Storbritannien, USA, Japan och Österrike. Uppgifter saknas för följande länder: Bhutan, Bosnien och Hercegovina, Cypern, Eritrea, Irak, Sierra Leone, Somalia, Surinam, Swaziland and Jugoslavien.
- ⁹ De datauppgifter som ligger till grund för globaliseringsindexet är hämtade från Central Intelligence Agency (CIA) *World Factbook* (CIA: Brassey's UK, 2001), Union of International Associations (UIA) *Yearbook of International Organizations 2000/2001. Guide to global civil society networks* (Munich: K.G Saur, 37th edition 2000), *World Bank World Development Indicators 2001* (Washington: The World Bank, 2001), samt United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) *World Investment Report. Cross-border Mergers and Acquisitions and Development* (New York and Geneva: United Nations Publications, 2000). Demokrativärdena kommer från Freedom House *Freedom in the World: 1999-2000* (New York: Freedom House, 2000) och mättet på socioekonomisk utveckling (HDI) från United Nations Development Programme (UNDP) *Human Development Report 2000* (New York and Oxford: Oxford University Press, 2000).
- ¹⁰ Värden nära 0 innebär att det inte finns något linjärt samband mellan höga och låga variabelvärden. En positiv korrelation innebär att låga respektive höga värden för den ena variabeln förekommer samtidigt som låga respektive höga för den andra. En negativ korrelation betyder att den ena variabeln har höga värden när den andra har låga. Vad gäller Freedom House mätning skall observeras att deras demokratiskala (från 1 till 7) är omvänd så att lägre värde betyder högre demokratigrad. Matematiskt blir korrelationen därför negativ även om innebörden av $r = -0.52$ är ett positivt samband mellan demokrati och globalisering. Den partiella korrelationskoefficienten mäter på motsvarande sätt graden av linjärt samband mellan två variabler men justerar samtidigt för den effekt som kommer av att man inkluderar en tredje trolig förklaringsfaktor – i detta fall socioekonomisk utvecklingsnivå i form av HDI. På detta sätt kan vi avslöja skenbara samband och identifiera dolda förklaringsmekanismer.

Denna skrift ingår i Svenskt Näringslivs idéserie. Serien är till för att spegla och stimulera idédebatten i för företagsamheten angelägna framtidsfrågor. Svenskt Näringsliv som organisation står inte med nödvändighet bakom innehållet i idéseriens skrifter, utan författarna svarar själva för sina bidrag.

Denna skrift kan beställas från:

Svenskt Näringsliv Förlagsservice

811 88 Sandviken

Tel: 020-72 00 00

Fax: 026-24 90 11